

Heydər Əliyev irsi: xalqımızın milli-mədəni və siyasi yaddaşı kontekstində

"YENİ TV" Ümummilli lider Heydər Əliyevin yüz illiyi arafəsində, verilən sərəncam və onun həlli istiqamətində görülməli işlərlə bağlı filologiya elmləri doktoru, YAP İdarə Heyətinin üzvü Elnarə Akimova ilə söhbət etmişdir.

Həmin söhbəti ixtisarla oxuculara təqdim edirik.



- Elnarə xanım, xoş gəlmisiz. Birmənalı şəkildə hamıya məlumdur ki, Şuşanın işğaldan azad olunması Ulu Öndərin ən böyük arzusu idi. Elə bu kontekstdə "Şuşa ili"ndən "Heydər Əliyev ili"nə keçidi necə şərh edə bilərsiniz? Ümumilikdə "Heydər Əliyev ili" ilə bağlı dövlət başçısının müvafiq sərəncamının Azərbaycan xalqının bu günü və gələcəyi üçün əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

- Onu düzgün vurğuladıq ki, Şuşanın azad olunması Ümummilli lider Heydər Əliyevin ən böyük arzularından biri idi. Azərbaycan xalqı bir millət, bir ölkə olaraq Heydər Əliyevin 100 illiyini alın açıqlığı ilə qarşılamağa özünü səfərbər etdi. Ölkə başçısı cənab İlham Əliyev də ilk növbədə Ali Baş Komandan, daha sonra oğul olaraq ata qarşısında öz missiyasını layiqincə yerinə yetirdi. Ümummilli liderin 100 illiyinə bundan böyük töhfə ola bilməzdi. Heydər Əliyev sovet dövründə Şuşanın qorunmasında, ona mədəniyyət məkanı kimi ali status qazandırılmasında müstəsna xidmətləri olan şəxsiyyətdir. 1982-ci ildə Şuşada Vaqif məqbərəsini tikdirməsi, daha sonra ardicil olaraq Vaqif Poeziya Gününün keçirilməsi ilə bağlı təşəbbüsü, Azərbaycanın bütün mədəniyyət sferalarının diqqətini bu hadisəyə cəmləyə bilməsi sovet dövrünün özündə çox epoxal hadisə idi. Artıq üç il yaxındır ki, biz Şuşa ilə bağlı müxtəlif mədəni tədbirlər, səfərlər keçiririk. Ötən il prezidentin sərəncamı ilə "Şuşa ili" elan olunmuşdu. Bu sərəncamdan irəli gələn mühüm mədəni tədbirlərin şahidi, iştirakçısı olduq. Ardınca isə Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı olan Şuşa şəhəri 2023-cü il üçün "Türk dünyasının mədəniyyət paytaxtı" elan edildi. Məna elə gəlir

ki, bunlardan sonra yeni sərəncamın "Heydər Əliyev İli" olması eyni milli-mənaevi hərəkat daxilində davam tapan prosesdir. Diqqət etsək görürük ki, prezidentin imzaladığı son sərəncamlar öz ətrafında ümummilli məfkurə ruhunu, azərbaycançılıq ideologiyasının prinsiplərini birləşdirir. Bu sərəncam da ümumxalq səviyyəsində diqqətləri Heydər Əliyev şəxsiyyəti, onun siyasi fəaliyyətinin bütün tərəflərinə cəmləyərək daha fundamental işlər görməyə, daha konseptual məsələləri həyata keçirməyə bir növ vasitə olacaq. Və biz bununla əslində, yenə də azərbaycançılıq amalının, vətən, millət sevgisinin bir liderin tərcümeyi-halında necə bütöv şəkildə ehtiva olunduğunun bütün çalarlarını görmüş olacağıq.

- Bəs 2023-cü il Heydər Əliyev irsinin öyrənilməsi baxımından nə ilə fərqlənəcək?

- "Heydər Əliyev ili" hər bir instansiyanın qarşısında ilk növbədə müəyyən missiya qoyur, daha sonra hədəfləri müəyyənləşdirir. Bu il bütün fəaliyyət sahələri üçün həm də mənaevi-siyasi hesabət mərhələsidir. Yəni, ümumilikdə Heydər Əliyev irsi bu vaxta qədər də layiqincə öyrənilən predmet olub. Bunu meydana gətirən çoxsaylı nümunələr sübut edir. Amma bu sərəncam Ulu Öndərin irsinin öyrənilməsində daha geniş hədudlara varmaq üçün imkanlar qazandırır. Əvvəla, Ümummilli liderin misilsiz zəhmət qoyduğu işlər dövlətçiliyin simasını müəyyən edən tarixi xidmət olaraq araşdırılmalıdır. Bu sərəncamın reallaşması prosesində Heydər Əliyev şəxsiyyətinin xarici ölkələrin maraqları kontekstində olduğunu da unutmamalıyıq. Nəzərə alsaq ki, Ümummilli lider bütün dünyada

birmənalı qəbul edilmiş qüdrətli şəxsiyyətdir, o zaman məsuliyyət daha da artır. Heydər Əliyev obrazını dünya xalqlarının nəzər nöqtəsindən dəyərləndirmək maraqlı nəticələr verə bilər. M.Baxtinin dəqiq deyilmiş bir fikri var: "Özgə mədəniyyət yalnız başqa mədəniyyətin gözü ilə özünü dərinləndirir". Bu həm də həmin mədəniyyəti yaratmış şəxslərə də aiddir. Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətini tanış sistemlərlə bərabər, qeyri-tanış sistemlərlə görüldürmək onun nəhəngliyini meydana qoymaq baxımından əlverişli olardı.

- Ümumiyyətlə, qısa şəkildə desək, Azərbaycançılıq ideologiyasının inkişafında Heydər Əliyevin rolu nədən ibarətdir?

- Azərbaycançılıq məfkurəsi Ulu Öndər Heydər Əliyevin tələklü məsələ kimi yarıldığı mühüm ideoloji istiqamət olmuşdur. Xalqımızın milli həmrəyliyi və birliyini təmin etmək, milli-mədəni irsi və mənaevi-əxlaqi dəyərləri qoruyaraq zənginləşdirmək, ölkəmizdə yaşayan müxtəlif millətlərin və dinlərin nümayəndələrini öz ətrafında birləşdirmək, xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların həmrəyliyinə və təşkilatlanmasına çalışmaq, ümummilli ideologiya kimi siyasi münasibətlərin fəvqündə dayanmaq və s. kimi çoxözlü fəaliyyəti ilə o, azərbaycançılıq məfkurəsini milli ideologiyaya səviyyəsinə qaldırmış, onun əsasında vətəndaş həmrəyliyi və ümumxalq birliyi yaratmağa nail olmuşdur. XX əsrdə Azərbaycan xalqının yetirdiyi nadir şəxsiyyət olan Heydər Əliyev milli dövlətçilik düşüncəsini - əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən başlamaqla əsrin sonlarına doğru - müstəqil Azərbaycan dövləti kimi özəmətlə reallığa qovuşdurmuşdur.

- Bəli Elnarə xanım, həm də bilirik ki, Ümummilli lider Heydər Əliyevin xidmətlərindən biri azərbaycançılıq milli diasporun təşkilatlanması üçün ideoloji təmələ çevirməsidir.

- Elədir, Ümummilli lider hələ hakimiyyətinin birinci mərhələsində milli-mənaevi dəyərlərin, milli ruhun qorunması, kadrların milliləşdirilməsi, azərbaycançılıq ideologiyasının sistem halına salınması istiqamətində bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir. 1990-cı illərdən sonra isə artıq praktik şəkildə bu ideologiyanın icrasına başlanıldı. "Hər bir insan üçün milli mənaeviyyəti onun qürur mənbəyidir. Həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam", - deyən Heydər Əliyev dühası azərbaycançılıq milli ideologiyaya çevirməklə cəmiyyətin həmrəylik və bütövlüyünə, mənaevi birliyinə nail oldu. Bu böyük şəxsiyyətin vətən və xalq qarşısında göstərdiyi böyük xidmətlərdən biri milli dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi baxımından çox əhəmiyyətli olan azərbaycançılıq ideyasını irəli sürməsi, onu milli diasporun təşkilatlanması üçün ideoloji təmələ çevirməsidir. 1997-ci ildə Heydər Əliyev ABŞ-a rəsmi səfəri zamanı Azərbaycan diasporu qarşısında çıxışında bu istiqamətdə əsas prinsipləri müəyyən

etmişdir: "Siz düşünməyin ki, Azərbaycan bizim üçün nə edib, düşünün ki, biz Azərbaycan üçün nə etmişik. Onda Azərbaycan da irəli gedər, Azərbaycan diasporu da inkişaf edər... Harada doğulmağın fərqi yoxdur, əsas odur ki, sən azərbaycanlısan, Azərbaycan dilinin, mədəniyyətinin daşıyıcısısan". Dünya azərbaycanlılarının potensial imkanlarını cəmləmək, onları müstəqil dövlət quruculuğu prosesində meydana çıxan müxtəlif problemlərin həllinə yönəltmək, bununla əlaqəli möhkəmləndirmək Heydər Əliyevin diaspora ilə sistemli çalışmaları nəticəsindən doğan müsbət hallar idi. Onun təşəbbüsü ilə 2001-ci ilin 9-10 noyabr tarixlərində Bakıda Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayı keçirilmişdir. Milli həmrəyliyimizin nümayişinin ən yaddaqalan tədbirlərindən olan bu qurultay dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımızın və həmvətənlərimizin müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə əlaqələrinin daha da möhkəmləndirilməsi, dünya azərbaycanlıları arasında birliyin, həmrəyliyin təmin olunması, habelə Azərbaycan icmaları, cəmiyyət və birliklərinin fəaliyyətinin gücləndirilməsi və əlaqələndirilməsi üçün şərait yaratmışdır.

- Bəs milli mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın inkişafında Heydər Əliyev mərhələsi özündə nələri birləşdirir?

- Heydər Əliyevin mədəniyyət, ədəbiyyatla gördüyü işlərin miqyası heç bir ölçüyə sığmır. Bu bərədə nə qədər danışıq azdır. Heydər Əliyevin ədəbiyyat, sənətlə bağlı elədiyi çıxışlar mükəmməlliyi ilə seçilir, şeirdən danışıqda poeziyanın, nərdən danışıqda prozanın dərin bilisiyi təəsüratı doğururdu. Bu da onun ədəbiyyata sevgisindən, mütaliəsiz bir gün də keçirmədiyindən qaynaqlanan amildir.

Milli düşüncənin intibahı, milli ruhu diri saxlamaq meylini onun tərcümeyi-halının ən işıqlı tərəfini təşkil edir. Dövlət başçısı kimi Heydər Əliyev qısa şəkildə necə xarakterizə etmək olar? Həm azərbaycançılıq ruhunu bütün siyasi-mənaevi aşamalardan bütöv və zədəsiz çıxaran böyük azərbaycanlı, həm də bütün dünya mədəniyyət və dəyərlərinə tolerant və multikultural aspektdən yanaşmağı bacaran dünya insanı! Heydər Əliyev üçün hər zaman əsas amal milli birlik, milli vəhdət olmuşdur. Onun azərbaycançılıq təliminin ana yapısında dayanan başlıca məqam elə bundan qaynaqlanırdı. İqtisadi coğrafiyanı böyük quruculuq işləriylə, mənaevi coğrafiyanı isə milli-mənaevi dəyərlərin Azərbaycanca qaytarılmasıyla gerçəkləşdirən Heydər Əliyevin atdığı bütün addımları milli məfkurənin inkişafına imkan yaratmaq məqsədi güdüürdü. Heydər Əliyev bu məqsədə doğru sovet hakimiyyətinin ən kəskin dövrlərində yüksək tribunada təmsil olunarkən irəliləmişdir, yüksək kürsülərdən Azərbaycanın sözünü deməyə cəsarət və hüner göstərmişdir.

Azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşması prosesində Ulu Öndər Heydər Əliyevin istinad etdiyi ünvan daim klassik irsi və milli-mənaevi dəyərlər olmuşdur. Məsə-

lən, Heydər Əliyev "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı sərəncam imzalayırdı və qeyd edirdi ki, əgər indi biz "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illiyini qeyd ediriksə və bunu bütün dünyaya bəyan ediriksə, demək, bizim bədii sözlümüzün 1300 illik tarixi göz qabağındadır. Yaxud Nizami Gəncəvinin 840 illiyinin keçirilməsinin zəminində öz dəyərlərini tanımaq, onu layiqincə dünyada təbliğ etmək meylı olmasaydı deyərdimi ki, biz Nizami ilə bəşəriyyəti qovuşdurmağa tələsirik.

Eləcə də böyük şair Füzulinin yubileyini həm Azərbaycanda, həm bütün türk-islam aləmində, həm də Rusiya və Avropada böyük təntənə ilə keçirilməsinə rəvac verirdisə, bunu ilk növbədə, XX əsrdə parçalanmış türk dünyasını birləşdirmək, yaxınlaşdırmaq üçün edirdi. Cavidin nəşini Sibirədən Azərbaycana qaytarmaqla türklük ruhunu, turan əxlaqını millətin özünə qaytarırdı. Eyni ildə Şuşada Vaqif məqbərəsini ucaltmaq onun üçün Qarabağ xanlığının timsalında Azərbaycan dövlətçiliyinin rəmzi, Vaqif poeziya günləri Azərbaycan dilinin əbədi təntənəsinin rəmzi idi. Ya-

sahəsi heç vaxt unudulmamalıdır. Çətinliklər nə qədər çox olsa da mədəniyyətə, mədəni irsimizə, mənəviyyata daim xüsusi diqqət yetirməli və bu sahələrin geri qalmasına yol verməməliyik.

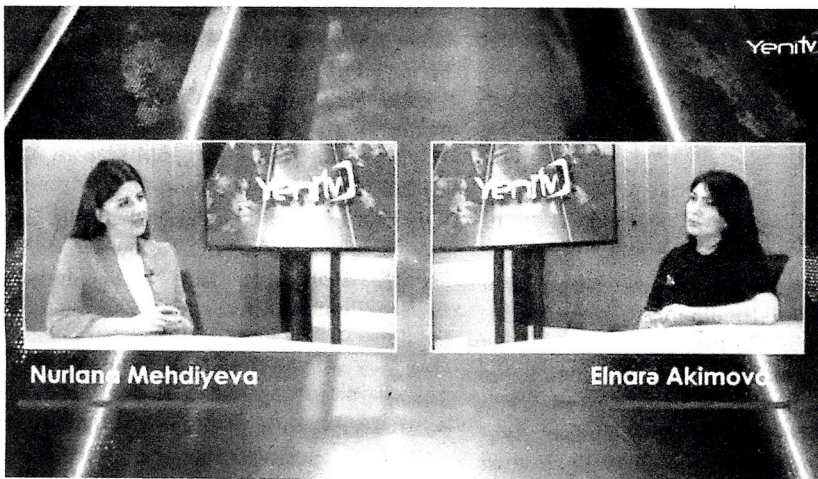
Heydər Əliyevin AYB-nin müxtəlif ədəbi orqanlarının bağlanma təhlükəsini aradan qaldırması ilə bağlı gördüyü işlər misilsizdir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin 1997-ci il oktyabrında keçirilən X qurultayında Heydər Əliyev bildirdi ki, Azərbaycan Yazıçılar Birliyi bu altı il müddətində - keçən qurultaydan indiyə qədər - çox iş görübdür. Yazıçılar Birliyini qoruyub saxlayıb, onun parçalanmasına, dağılmasına yol verməyiblər. Görürsünüz, bu altı ildə bizim Azərbaycanın başına nə işlər gətiriblər. Yazıçılar Birliyi də bütün bu sınaqlardan, imtahanlardan keçibdir. Ona görə də şəxsən mən belə hesab edirəm ki, bunu yüksək qiymətlənmək lazımdır. Yazıçılar Birliyinə rəhbərlik edən şəxslərin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmək lazımdır.

- Heydər Əliyev irsi milli-mədəni kontekstdə hansı formada təşviq olunmalıdır?

Heydər Əliyevin səsləndirdiyi əsas məramın hədəfi idi. Bax, bu ali məqam, zəfərə gətirən strateji xəttin bütün nüansları, yəni Heydər Əliyev ideyalarının layiq olduğu şəkildə araşdırılıb meydana qoyulması əsas mətləb, ana qayə olmalıdır. Çünki bir dahi, bir siyasi xadimi yaşadan amil onun ideyalarıdır.

- Sizin təmsil olduğunuz institusiyalarda Heydər Əliyev ilinə hazırlıq necə gedir? Hansı işlər planlaşdırılır?

- Ötən il noyabrın 28-də ölkə başçısı İlham Əliyevin sərəncamından irəli gələn tədbirlər planı təqdim olundu. O tədbirlər planı "Heydər Əliyev ili"ndə görülməsi lazım olan işləri bütün dərinliyi və müxtəlifliyi ilə əks etdirir. Qeyd edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyası İdarə Heyətinin üzvlərinin iştirakı ilə həmin tədbirlər planının geniş müzakirəsi oldu. Konkret görülməli işlərlə bağlı mühüm fikirlər, təkliflər səsləndi. Ümumiyyətlə, bütün hallarda görülən işlər Heydər Əliyevin adına layiq olmalıdır. Biz "Ədəbiyyat qəzeti"ndə bu aydan etibarən Ulu Öndərlə bağlı seçilmiş məqalələrin çapına start vermişik. İlk yazıları da artıq qəzetin baş redaktoru Azər Turan özü təqdim edib. "Böyük alman alimi Hans Peter Ahmet Şmide və onun Heydər Əliyev uğrunda mücadiləsi", yaxud "Heydər Əliyev haqqında yazılan ilk şeir". İctimaiyyətə az tanış olan, yaxud ümumiyyətlə tanış olmayan məqalələr işıq salan bu məqalələr Heydər Əliyev şəxsiyyətini kənar gözlə duyub tanımağa geniş imkanlar açır. Yaxud Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında "Heydər Əliyev ili" ilə bağlı ardıcıl iclaslar keçirildi. Həmin iclaslarda il boyu nəzərdə tutulan müxtəlif işlərin gerçəkləşməsi yönündə atılacaq addımlar müzakirə edildi. Qeyd edirəm ki, bu gün Elmlər Akademiyası Heydər Əliyev ilinin məsuliyyətini dərinliyi ilə hiss edir və elmi qurumun ideoloji dürüstlüyünü qorumaq, Heydər Əliyev ideyalarını layiqli səviyyədə əks etdirməsi üçün təşkilatlanma prosesi aparır. Alimin töhfəsi kitabdır, elmi araşdırmalarda əksini tapan tarixi gerçəkliklərdir. Akademiyada bu il Heydər Əliyevlə bağlı onun çoxözlü fəaliyyətini elmi analizlərin predmetinə çevirən kitabların meydana qoyulması nəzərdə tutulub. Qeyd edirəm ki, Heydər Əliyevlə bağlı Azərbaycan Yazıçılar Birliyində də kitablar hazırlanır. Amma bir mühüm məqamı nəzərdən qaçırmamaq olmaz. Heydər Əliyevlə bağlı yazan şəxs də gerək onun zəngin düşüncəsinə və dünyasına kongenial olsun. Cəlil Məmmədquluzadənin həmkarı Mirzə Fətəli Axundzadənin bədii yaradıcılığının tədqiqi ilə bağlı söylədiyi məşhur bir fikir var. Deyirdi ki, Axundzadədən ya yaxşı yazmaq lazımdır, ya da heç nə yazmamaq lazımdır. Bu yanaşma ümumiyyətlə, bizim milli sərəvətimiz olan hər şəxsiyyətə münasibətdə meyar olmalıdır. Heydər Əliyev də xalqın milli sərəvətidir. Onun yüz illiyi ilə bağlı imza atılan bütün işlər də Ümumillik liderin adına, onun öndərlik törcümeyi-halına layiq şəkildə gerçəkləşməlidir.



Nurlana Mehdiyeva

Elnarə Akimova

xud Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın anadan olmasının 90 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı 1997-ci ildə imzaladığı Sərəncamla həmişə amalına çevirdiyi bütöv Azərbaycan idealının gerçəkləşməsinə doğru növbəti əhəmiyyətli addımlardan birini həyata keçirirdi. Fikir verin, hər bir addımda ölümlü-biçili, gələcəyə hədəflənmiş siyasət! Düşünülüb idimi? Birmənalı şəkildə! Heydər Əliyev xalqın milli qürurunu ölməyə, yadlaşmağa, yaddaşsızlaşmağa qoymurdu. Əks təqdirdə, bu xalqın 1990-cı illərdə milli müstəqilliyini yenidən qazanması mümkünsüz olardı.

Özü də bütün bunları Heydər Əliyev yalnız sovet dövrünün çətinlikləri içrə gerçəkləşdirmirdi. Elə Ulu Öndərin 1993-cü ildən sonrakı qayıdış dövrü də asan dövr deyildi. Amma hərəmərclik, mənəvi-millətçilik, siyasi-hərbi kataklizm, sosial böhran şəraitində belə onun fəaliyyətində müasir və klassik sənətkarlarımızın taleyinə həssas münasibət davamını tapdı. Həmin çətin dövrdə Heydər Əliyevin mətbuata verdiyi bütün müsahibələrdə mənəvi məsələ, milli düşüncəyə xidmət yenə də ilk unudulmaz sıralarda qərar tutur. Böyük siyasətçi dəfələrlə vurğulayırdı ki, respublikamızın bu ağır dövründə böyük yubileylər keçirilməsi, şübhəsiz ki, müəyyən qədər çətinliklərlə üzlaşsək. Ancaq bunlara baxmayaraq, həyatımızın mənəvi

- Heydər Əliyev minillik dövlətçilik tariximizdə milli məfkurəyə istinad edən ilk və yeni Azərbaycan dövlətinin qurucusudur. Ona qədər Azərbaycan idarəedicilik tarixində belə bir siyasi kontekstin olmadığı hər kəsə bəllidir. Heydər Əliyev son yüz ilin Azərbaycan tarixinə yada, rəqibə bir metr də olsun torpaq verilməsinə imza atmamış yeganə öndər və lider kimi daxil olub. Bu, onun öndərlik törcümeyi-halında bəlkə də, ən ali şərəfli məqamdır. Heydər Əliyev torpağı qorumağı ona görə bacarırdı ki, dəyərlərinin gücünü bilirdi, ona sahib çıxmağı bacarırdı. Bilirdi ki, ən böyük güc xalqı bir yerə cəm edəcək milli ideologiyanın varlığından keçir. Heydər Əliyev ədəbiyyatını, tarixini dərinlən bilən şəxs olaraq, zaman-zaman tördilən faciələrin nədən zəmin aldığını çox gözəl bilirdi və gələcək tarixi belə siyasi-hərbi aşınmalardan qorumağa çalışırdı. Məhz bu, gücün sayəsində biz 2020-ci ildə 44 günlük müharibədə zəfər çala bildik. Bu, həm də Heydər Əliyev ideallarının qələbəsi idi ki, öz layiqli varisinin əməllərində gerçəklik qazandı. Onun dil və din, mental və yaddaş, mənəvi-əxlaqi dəyərlər kontekstində ehtiva olunan sahiblik şüuru, bir yumruqda cəm olaraq milli birliyi qorumağı strateji xəttin əsas konsepsiyasına çevirmək əzmi İkinci Qarabağ savaşında qazandığı-mız Zəfərin cövhəri oldu. O zəfər ki,